

**A HOL AZ
ORSZÁG-VILÁG
KÉSZÜL**

**IRTA
TIPOGRAFUS**

**KÜLÖNLENYOMAT AZ ORSZÁG-VILÁG KÉPES LAP
EZERKILENCZSZÁZNEGYEDIK ÉVI ALMANACHJÁBÓL**

**BUDAPEST, 1904
A PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNYTÁRSASÁG NYOMÁSA
V. KERÜLET, HOLD-UTCZA 7. SZÁM.**

A magyar nyomdaipar hazafias gyakorlásáról

Divatos hibánk – s ez a hiba még Mária Terézia idejéből maradt reánk – a külföldieskedés. Minden igyekezetünk oda irányul, hogy mihamarább meglássuk a külföldet és ha már másképp módját nem ejthetjük, megelégszünk azzal is, hogy nyaralásunkat valamely igénytelen külföldi fürdőcskében töltsük. Azután hazaérkezve tág torokkal hirdetjük, hogy a nyáron külföldi tanulmányúton voltunk. A honi föld megismerése abszolút nem izgat; nem resteljük bevallani, hogy édes hazánknak alig néhány városát láttuk és a hazai intézmények felől sokkal kisebb a tájékozottságunk, mint a külföldi szokásokról.

Eddig valahogy csak eltűrhető a magyar ember külföldieskedése, a mely ilyen határok között szégyenletes, sőt káros is, de legalább nem akasztja meg a fejlődést és csak annak gyorsabb menetét zsidbasztja meg. De határozott rombolást idéz elő a mi külföldieskedésünk az ipari cikkek megítélésénél. Annyira vagyunk, hogy a vargák karlsbadi czipőt, a szabók morva szövetet, a kalaposok angol kalapot árusítanak, nem is szólva a női divatcikkekről, a melyek csakis úgy tehetnek szert kelendőségre, ha párisi portékának nézik. Kereskedőink csak nehezen tudnak a magyar ipar termékeinek közönséget teremteni és iparosaink, bármennyire a helyes úton járnak is, nem képesek termékeiket népszerűekké tenni, hacsak álutakon nem, a mikor ugyanis külföldi czégérrel hozzák forgalomba a hazai gyártmányokat.

A külföldieskedés ezen második fajtájánál még károsabb és szinte romboló hatású annak harmadik formájú megnyilatkozása. A mikor ugyanis éppen maga a magyar iparos esik abba a borzalmas hibába, hogy gyártmányai előállításához csakis külföldi nyers anyagok és segítő eszközök feldolgozását tartja lehetségesnek. És a külföldieskedésnek ez a legundokabb megnyilatkozása – nagy sajnálattal kell konstatálnom – rákfenéje a magyar nyomdaiparnak. Alig ismerék iparágat, a melynek hazafias gyakorlásánál oly kevésbé tartanak be a magyarságot, mint épp a nyomdaiparnál. Nyomdáink vezetői egy cseppet sem gondolnak – természetesen tisztelet a kevés kivételnek – azzal, hogy a nyomtatványok előállításához honnan szerzik be a nyers anyagot és a többi segítő eszközt. Nem tartják hazafias kötelességüknek, hogy a maguk hatáskörében a honi ipart támogassák és ezzel a közönyösségükkel már annyira elrontották a rendelőket, hogy azok például nem is tudják, hogy Budapesten is készülnek igazán szép klisék, a mint az a következő nyomdaleírásban is fényes beigazolást nyer. De a nyomdavezetők még oda sem tudtak hatni, hogy a nyomdai festékek nagyban való gyártása hazánkban történjen. Van tán két-három czégünk, a melyek egy-két festékörlő géppel dolgoznak, de azért ezek is a hazai gyártmány leple alatt többnyire külföldi festékeket árusítanak. A nyomdatulajdonosoknak erkölcsi kötelességükké kellene tenni minél előbb egy nagyarányú nyomdafestékgyár alapítását, hogy a sok külföldi festékgyárat kiszorítsák és azt a rengeteg pénzt, amely nyomdai festékekért külföldre megy, a hazai nyomdaipar fejlődésének biztosítsák.

A nyomdai betűket gyönyörű kivitelben készítjük már idehaza, de azért nyomdáink nagy része nem átalja kizárólag a külföldről hozatni betűit, dacára annak, hogy a hazai gyártmány csak oly jó, mint a külföldi, sőt sokszor jobb is, olcsóbb is. Értem a külföldi betűtermékek beszerzését, ha újdonságról van szó, – mint e mű betűi is – de a rendes mindennapi használat nagy szükségletét bizony kár külföldről hozatnunk.

Van három-négy hatalmasan fejlődő hazai papírgyárunk, de azért ezek a gyárak többnyire külföldi piacra dolgoznak, mert nyomdáink nagy része külföldről hozatja a papirost. Mint felette öröndetes ténytet kell konstatálnom, hogy legnagyobb német nyelvű lapunk hazai papíroson jelenik meg és avval a hő kérelemmel fordulok magyar lapkiadóinkhoz, hogy ők saját nagybefolyású hatáskörükben arra kényszerítsék a nyomdákat, hogy kizárólag hazai papirost használjanak. A minisztériumok e téren már hathatós rendszabályokat léptettek

életbe, a mikor azt követelik, hogy az állami nyomtatványok csakis a hazai papírgyárak védjegyével ellátott papiroson készíthetők.

Egyik régen fennálló és jól megfundált gépgyárunk a nyomdai gépek gyártását vette fel üzemébe már néhány évtized óta. Oly pompások az általa készített nyomdai gépek, hogy a gyárat folyton-folyvást elárasztják külföldi rendelésekkel. Itthon mégsem tud a megérdemelt pártfogásra szert tenni, sőt a külföldi gépgyárak oly ügyességgel uralják a piacot, hogy általánosan el van terjedve az az abszolút meg nem indokolható nézet, hogy itthon gyártott nyomdagépeink messze mögötte maradnak a külföldieknek.

Az egész vonalon vérző szívvvel azt kell konstatálnom, hogy a külföldieskedés nyomdafőnökeink veszedelmes betegsége. És minthogy a fejétől búzlik a hal, ez a baj átharapódzott az alkalmazottakra is és a ki csendes szemlélője az ügyek menetének, sajnálattal kénytelen beismerni, hogy a nyomdai munkások körében a német nyelv még mindig eléggé otthonos és a névmagyarosítási mozgalom éppen nyomdászainknál tudott csak kevés eredményt felmutatni.

Bizonyos, hogy a magyar nyomdaipar még nem érte el a németek gyors haladását, a mit egyedül azoknak a szomorú háborus időknek kell tulajdonítanunk, a melyek az elmúlt századokban nálunk dúltak. Mert hisz alig hogy Gutenberg művészetével a világot megismertette, még Mátyás király idejében, már volt Magyarországon nyomdánk. Újabb időben pedig hál'Istennek bőven van oly tehetségünk, a kik a magyar nyomdaiparnak hírt és dicsőséget szerezhetnek; hogy csak egy példát említsek, a Méray-Rozár-féle szedőgép, a mely felülmúlja az összes külföldi találmányokat és épp azért külföldön már el is terjedt; idehaza pedig a mérvadó körök közönyössége folytán nem tud érvényesülni.

A modern idők jótékony fuvallata remélhetőleg meghozza a magyar nyomdaipar megmagyarosodását és ezzel biztos felvirágzását. A nyomdafőnökök és nyomdavezetők kénytelenek lesznek külföldieskedésükről lemondani és legfőbb ambíciójukat abba helyezni, hogy magyar gyártmányokkal dolgozzanak. Az a nyomda, ahol az »Ország-Világ« készül, fennállása óta legfőbb kötelességének ismeri hazai anyaggal és hazai erővel dolgozni és inkább drágábban fizeti meg az anyagot és munkaerőt és egyszer-másszor szemet húny annak esetlegesen előforduló gyengesége fölött, de folyton szemei előtt lebeg, hogy magyar embernek legelső hazafias feladata csakis a hazai gyártmányokat és a hazai erőket pártolni.

DR. FALK ZSIGMOND

Bevezető

A PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNYTÁRSASÁG nagyarányú műhelyeibe, Magyarország egyik legnagyobb nyomdájába vezetjük el t. olvasóinkat, hol a sok mindenféle és nagy munkák között az *Ország-Világ* számai is készülnek immár 10 év óta.

A Pesti könyvnyomda-részvénytársaság alapítása nem egyszerű üzleti vállalkozás volt. Az alapítás ideje azon korszakba esik, midőn a kiegyezés után első dolguknak tartották egyes lelkes hazafiak, hogy a magyar ipart minden áron föllendítsék, erősen érezvén, hogy egy élet-erős ipar nélkül nem foglalhatjuk el az európai kulturállamok között a minket megillető helyet.

Érdekesen jellemzi az akkori korszakot és viszonyokat egyik nemrég elhunyt nyomdász-történeti szakírónk a következő sorokban:

»Midőn 1867-ben bölcs államférfiak létrehozták a kiegyezést a korona és a nemzet között és visszaadták hazánknak az oly soká nélkülözött békét és alkotmányos életet, az ezen mélyreható fordulat következtében úgyszólván újjászületett társadalom vajmi siralmas állapotban találta a hazai könyvnyomdászatot. Budapest három szép múltú régi nyomtató műhelye közül az egyik: a Trattner-Károlyi-nyomda csendes sorvadásban szenvedett és 1867-ben végkép megszűnt; a másik: a budai egyetemi nyomda szintén nem fejlődhetett a falai között megcsontosodott bürokratizmus nyüge alatt; míg a harmadik, a hajdani Landerer-üzlet, azon időben Heckenast Gusztáv birtokában, ha nem is maradt, de nem is haladt, hanem stagnált. A negyvenes évek végével beállott politikai ébredés éltető fuvallatának behatása alatt újabban keletkezett nyomdák, mint Kozma Vazul, Herz János, Emich Gusztáv, Müller Emil üzletei, valamint az 1850-ben alapított Wodianer-nyomda, mint fiatal vállalatok, az ötvenes években uralgott eléggé ismeretes sanyarú viszonyokkal küzdve, nem birtak fejlődni (e megjegyzésünkkel azonban korántsem akarjuk kisebbiteni az ezen üzletek által kifejtett, hazai irodalmunkra nézve föltötte üdvös tevékenység érdemét), s ha ezen reménytelen korszakban találkozzunk is itt-ott művészi szempontból kimagasló alkotásokkal, mint a Kozma-nyomdában készült »Erzsébet-album«-mal, vagy az Emich intézetéből kikerült »Márk krónikájá«-val, ezek csak kivételek és azért nem igen képesek a sivár helyzet nyomasztó képét enyhíteni. A közéletnek szánt munkák és hírlapok technikai kiállítása bizony-bizony nagyon gyarló volt; a nyomdászat szélesen kitaposott ösvényen haladt, magasabb röptű eszmények impulzusa nélkül. Így ért bennünket a korszakot alkotó 1867-iki esztendő.«

Csakhamar érezhetővé vált egy európai színvonalon álló, modern berendezésű nyomda hiánya. Összeállott tehát egy kis csoport lelkes honfi és irodalombarát és megalapították a *Pesti könyvnyomda-részvénytársaságot*, oly célból, hogy mintaszerűen kiállított, tiszta munkákkal reformálólág hasson az általánosságra, az izlés finomítására. Hogy a holt anyagba termékeny élet, hódító szellem kerüljön, ezen providenciális misszióra azon időben csak egy ember, Bécsben élő hazánkfia: *Falk Zsigmond* volt hivatva s így történt, hogy a nyomdaalapítók szakmánk e már akkor is nagyranőtt tagját kérték föl nemes intencziójuk megvalósítására és a nyomda vezérletére. Falk hazafias örömmel vállalkozott a nagy feladat megoldására.

Otthagytá tehát Bécset, hirnevének bölcsőjét és szeretett családjával visszakerült édes otthonába, szülővárosába. Itt, mint az új nyomda vezérigazgatója, nagyszabású működését megkezdvén, az intézet különböző ágazatai részére kipróbált szakerőket állított. Buzgalmának volt is fogamatja; a nyomdai munka módszere egész új mederbe tereltetett, az előrehaladt nyugoti nemzetek termékei lettek mintaképeink és ezen nemesebb izléssel párosult új irányt csakhamar követni kezdték a többi nyomdaüzletek is nemcsak a fővárosban, de szerteszét az egész országban. A tipográfiai termékek előállításánál tisztult stilszerű egyszerűség lépett a czirádák szertelen alkalmazása helyébe, szóval Falk működése a Pesti könyvnyomda-

részvénytársaság élén gyökeresen szakított a múlttal és méltóan vezette be Magyarországot a nagy európai nyomdászcsaládba. A párisi és bécsi köztárlatokon s mindenütt, a hová őt a közbizalom állította, hivatott képviselőnk volt ő; a *Falk Zsigmond* személyét és a Pesti könyvnyomda-részvénytársaságot ért számos és diszes kitüntetés sugara bennünket, az összes magyarhoni nyomdásztságot is el nem enyésző dicsfénnel árasztanak el.

Bámulatos az a tetterő, az a lankadatlan tevékenység, a melyet *lovag Falk Zsigmond* a nyomda-alapítás óta, immár 35 év alatt kifejtett; egyike azoknak, ki társadalmi téren a legkapottabb, legelfoglaltabb, vezérszerepet játszó egyéniség volt, sőt az ma is, és ezen reáharuló terhes és felelősséggel járó sokféle tisztséget mind el tudta látni a legnagyobb rigorozitással, a mellett, hogy mint nyomdai vezérigazgató, jelenleg elnök-igazgató, oly fenomenális gyorsasággal fejlesztette a gondjaira bízott intézetet, hogy az csakhamar alig remélt magaslatot ért el. De nem is nyugodott reggeltől estig; példányképe volt mindig a szorgalomnak, kitartásnak, az óvatos körütekintésnek, és bár részben maga-nevelte, kipróbált szakerők segédkeztek mellette mindenkor az üzlet különféle ágainak vezetésében: nem volt és nincs ma sem az a legaprólékosabb részecskéje is az üzem-menetnek, a mely az ő figyelmét kikerülné, és százszorosán kipróbált tapasztalataival, tudásával mindig helyén van, a midőn az ő kormányzói beavatkozására van szükség.

Igy emelkedett gyors tempóban és maradt mindig az elsők között a Pesti könyvnyomda-részvénytársaság, a melyet az *Ország-Világ* is büszkén vall nyomdájának. Azt hisszük tehát, nem lesz érdektelen t. olvasóink előtt, ha ezen bevezetés után bemutatjuk hazánk e hatalmas nyomdai műiparvállalatát írásban és képből.

A *Pesti könyvnyomda-részvénytársaság* ipartelepe az V. kerületi Hold-utca és Vadász-utca közötti kettős hatalmas telken épült, főbejáratával a Hold-utcáról, éppen szemközt a postatakarékpénztár új monumentális palotájával és kissé oldalt az Osztrák-Magyar Bank most épülő hatalmas épületével. A hold-utczai homlokzat földszintes épület és ebben vannak elhelyezve jobb kézzől az *igazgatósági irodák és az ülésterem*. E részében az intézetnek székel a fővezérlet és az üzlet kereskedelmi osztályának vezetése; itt fogamzanak meg a nagy üzleti tervek, melyeknek kivitele aztán a technikai osztályok feladata. Igazgatósági helyiségek első sorban az elnök-igazgató irodája és fogadószobája, a nagy ülésterem, melynek egy része az igazgató hivatalos helyiségét képezi, a pénztári, könyvelői és tisztviselői irodák. Az igazgatósági helyiségek direkt összeköttetésben állanak a munka-helyiségekkel, mi azonban nem követjük ezen utat a nagy szervezet leírásában, hanem a könyvek, lapok és egyéb nyomtatványok készítése fázisait sorrendben véve, először is azt a helyiséget mutatjuk be olvasóinknak, a hol a nyomdai betűket készítik; ez a

Betüöntöde.

A betüöntöde tulajdonképpen három helyiségből áll: az osztályvezető szobájából, a ki itt készíti elő az öntőgépbe illesztendő anyamintákat, vizsgálja felül a kiöntött betűket, hogy azok tökéletes precizitással lettek-e elkészítve és intézi általában véve osztályának ügyeit; ezután jön az öntödei terem, a melyben a tulajdonképeni öntés, a csiszolási művelet, a betűk végleges elkészítése, kellő magasságra gyalulása, a vonalos nyomtatványokhoz szükséges vonalak öntése történik; a harmadik helyiségben áll az úgynevezett komplett öntő-gép, a mely oly tökéletességgel készíti el a szedéshez szükségelt betűket, hogy azok emberi kéz szolgáltatotta minden további segítség nélkül azonnal a szedőszekrényekbe kerülhetnek, tehát maga a gép végzi naponként körülbelül 25.000 betűnek az öntését, kellő csiszolását, a szükséges

magasságra való gyalulását stb. – Ezen gőzerőre járó komplett betüöntőgépen kívül az öntődei osztályban még három kézi erőre járó öntőgép van; segédgépekként fel van azután még szerelve két darab egyengető készülékkel, egy vonalöntő, két vonalhuzóval, egy öntőkályhával, olvasztókazánnal, a szedésnél szükséges ürpötlékok öntő-készülékével, csiszológéppel és egy galvano-apparatussal. Anyaminta-garnitúra, ugyanennyi teljes betűfajra, 400-féle van, mintegy 40.000 drb. anyamintával. Az öntőde az osztályvezetőn kívül hat betüöntőt, egy tanonczot, egy segéd munkást és öt segéd munkásnőt foglalkoztat.

Mindezen nagyszabású öntődei felszerelés korántsem képes azonban az intézet betűszükségeit kielégíteni, sőt a házi betüöntőde leginkább csak a meglévő betűfajok és anyagok szaporítására és kiegészítésére szorítkozik, míg az újabb betű- és diszitő anyagok, valamint rézből öntött vonalak jórészt az Első magyar betüöntőde-részvénytársaság budapesti gyárából, és az itthon be nem szerezhető újdonságok a külföld, különösen Németország legelőkelőbb betüöntődéiből jönnek a nyomdába.

A betüöntődével kapcsolatos a

Tömöntőde (stereotipia),

a hol a kész szedésekről matriczák készíttetnek részint azon czélból, hogy nagy példányszámoknál az ezen matriczákról készült ólomlemezekről történjék a nyomás, részben azért is, hogy utánrendeléseknél ne kellessék az illető munkát újból szedni. A tömöntőde áll egy matricza-raktárból, melyben mintegy 70.000 anyalemez van elhelyezve és a tulajdonképeni öntő-helyiségből, melyben két olvasztó-kazán egy szárító-préssel, egy szárító-prés gázfűtessel, két lemezöntő készülék, egy körfűrés, egy papírvágókés, egy kalander anyalemezeknek száraz úton való előállítására, egy gépgyalú, két kézigyalú, egy nedvesítő készülék, két készülék klisék és egyéb lemezek betűmagasságra való felöntésére van elhelyezve; a tömöntődében egy stereotipeur és négy segéd munkás foglalkozik.

A könyv-előállítás körül a betűk kiöntése után a szedési művelet következik; a

Szedőtermek

gyanánt használt tágas helyiségekbe vezetjük tehát mi is t. olvasóinkat, e czélból azonban át kell haladnunk az első nagy udvaron. A második udvar jobb oldali lépcsőjén az első emeletre jutva, egyenesen a művezetőségi és korrektori irodákba jutunk; innen tovább haladva érünk a szedőtermekbe, melyeknek azonban az udvar baloldali felén is külön feljáratuk van. A nagy szedőterem a gyár vadász-utczai homlokzatát foglalja el egész terjedelmében és 34 méter hosszúságával, 16 méter szélességével impozáns képet nyújt; ettől oldalt van a kisebb szedőterem, 13 × 7 méternyi terjedelemmel, udvarra nyíló ablakokkal és ennek végében, külön helyiségben, a két Monoline-féle szedőgép, a melyeken billentyűk segítségével betűk helyett betű-anyalemezeket sorakoztatnak egymás mellé, s a midőn a megfelelő szélességű sor megtelt, a gép saját öntőkészülékéhez viszi, ott egy darabba kiönti, legyalulja és nyomtatásra kész tömör sorokat szolgáltat. E gépek egy-egy kezelővel három-három szedőnek a munkáját végzik; megjegyezzük, hogy e fajta gépek csakis a Pesti könyvnyomda-részvénytársaságnál vannak működésben.

A szedőszemélyzet leginkább nagy szerződéses munkák előállításával van elfoglalva, mint országgyűlési, miniszteri, posta- és távirdai, vasuti munkákkal, továbbá a legkülönbözőbb alakú és irányú könyvek, folyóiratok, hetilapok, merkantil munkák és a legkényesebb izlésű

ügynevezett akcziidens-munkák készítésével; a művezetőn és annak helyettesén kívül egy revizort, öt korrektort, 130 szedőt, két raktárnokot, öt föltisztogatót, két lehúzó és 14 tanonczot foglalkoztat.

A szedő-termék mellett van még a kézi anyag-raktár; maga a nagy betű- és anyagraktár, valamint az álló szedések raktára azonban a souterrain-helyiségekben van elhelyezve, leginkább azon kolosszális súly miatt, melyet ezen anyagok képviselnek. Hogy mekkora készlete van a szedőtermékben és raktárakban elhelyezett betűknek, diszitó- és egyéb anyagoknak fölhalmozva, mutatja azoknak együttes súlya, mely nem kevesebbet, mint közel félmillió kilogrammot nyom.

A nyomtató-gépek termei.

Két hatalmas felvonó-gép szállítja le az előbb leirt szedőtermékből a kész formákat a nyomtató-termékbe. Ezeknek egyike szintén a vadásztutczai frontot foglalja le földszintben és hasonló terjedelmű, mint a nagy szedőterem. Ez a legzajosabb része az egész hatalmas telepnek; egész serege a különböző alkotású kettős, négyes, kisebb és nagyobb gyorsajtóknak zakatol reggeltől sokszor késő éjszakáig, ontva magából a különböző nyomtatványokat társzekerekre való garmadával. Elképzelhetjük, mennyi megrendelésre van szükség, hogy állandóan, sőt gyakran időn túl is foglalkoztatva legyen ez a nagy apparátus, mely a kisebb gépteremmel együtt a következő gépeket foglalja magában: 8 kettős gyorsajtó kettős nyomóhengerrel, 6 kettős gyorsajtó egy nyomóhengerrel, 7 egyszerű gyorsajtó, 2 liliputi gyorsajtó, 1 Viktória-gép, 1 amerikai gép és 4 kézi nyomtató-sajtó. Mindezek megkoronázója az a rengeteg kolosszus, mely a nagy gépterem egy része alatt, souterrain-helyiségben van elhelyezve, s a melyet körforgó-gépnek neveznek. Ezen gép annyiban különbözik az ujságokat nyomtató körforgó-gépektől, hogy különféle alakra állítható, de szintén végnélküli papírról nyomtatva, rengeteg gyorsasággal ontja magából az egyszerre mindkét oldalon benyomott kész nyomtatványt, óránként 24.000 nyomást téve és külön órászerkezettel mutatva állandóan, hogy a nyomás megkezdésétől kezdve hány ívet nyomott; e gépen egyszerre két színben is lehet nyomni. Hajtóerőül külön csak ez óriási nyomtató géphez egy 12 lóerejű villamos motor szolgál, tartalékul pedig egy ugyancsak 12 lóerejű gázmotor, míg a többi összes gépeknek a hajtó-erőt két darab Robey-féle füstémlesztő gőzkazán által táplált 25 lóerejű gőzgép és egy 20 lóerejű légszeszmotor szolgáltatja. A nyomtató-osztályban a művezetőn kívül 15 gépmester, 2 gépkezelő, 10 tanoncz, 60 segéd munkásnő és 10 segéd munkás van foglalkoztatva.

A nyomtató-osztállyal kapcsolatos a

Könyvkötőde,

mely szintén egy hosszú udvari termet foglal el. Itt öltöztetik föl a könyvalakban készült nyomtatványokat diszesebb és szerényebb köntösbe, már a mint azt a megrendelő érdeke, vagy a munka iránya megkívánja. Ezen osztály is úgy van felszerelve, hogy minden igényeknek képes megfelelni akár csin, akár pedig gyorsaság tekintetében. El van látva 3 kézi fűzőgéppel, 3 gőzerejű varrógép, 4 gőzerejű vágógép, 1 kézi vágógép, 1 enyvező-, 1 fúró-, 3 perforáló- és 2 lemezvágó géppel; személyzete 1 művezető, 3 vágómester, 22 könyvkötő és 14 segéd munkásnő.

Itt említjük meg az

Expedíció

személyzetét is, mely egy külön teremben a kész nyomtatványok csomagolásával és továbbállításával foglalkozik és a sokféle folyóiratot, hetilapot stb. felszereli a postai szállításra. Az expedíció vezetőjének, az expeditornak 12 munkásnő és 10 munkás áll rendelkezésére; a szállítást társzekerek eszközlik.

Rengeteg terjedelműek és páratlanul állanak hazánkban a Pesti Könyvnyomda-Részvénytársaság intézeti

Papírraktárai.

Egészen katakombaszerű földalatti helyiségek szolgálnak e célra, a melyek oly nagymennyiségű papiros-készletet fogadnak be, a milyent még legelső papirgyári raktáraink sem mutatnak föl; de szüksége is van az intézetnek ily óriási készletre, ha meggondoljuk, hogy a nyomda évenként közel 100.000 rizsma, tehát 100.000.000 iv papirost dolgozik fel.

A papírraktárak kezelését egy főraktárnok végzi, a ki mellé egy segédraktárnok, két segédmunkásnő és hat segédmunkás van beosztva.

Egész külön, speczialis ágát képezi az intézetnek a

Hangjegymetszés,

a melyet a zenekedvelő és azt sikeresen is művelő intézeti igazgató, *dr. Falk Zsigmond* honosított meg elsőként hazánkban. Azelőtt a hangjegyeket, ép úgy, mint a betűket, különálló típusokból szedték össze sőt szedik sok helyen ma is (a Pesti könyvnyomda-részvénytársaság ez irányban is teljes felszereléssel bír); de a míg az ezen egyes jelekből és vonalakból összeszedett kottákon a nyomtatásban kisebb-nagyobb hézagocskák, melyek néha szemsértők is, látszanak, addig a hangjegymetszés után előállított nyomtatványok tökéletes, minden szakadozás nélküli képet mutatnak.

A hangjegymetszés akként történik, hogy egy finoman legyalult és simított cinklemezre előbb rárajzolják a hangjegyeket, azután patricza segélyével beleverik. Kézi véséssel készülnek a hangjegyek szárvonalai, valamint az ütem- és segítő vonalak is; a szárvonalak végén lévő zászlócskákat szintén patriczákkal verik a lemezbe. Ezután még több apróbb műveleten megy keresztül a lemez, a míg köre kerül és a litográfia segélyével nyomtatványként napvilágot lát.

Az intézet hangjegyosztálya 12 éves fennállása óta csaknem hihetetlenül fejlődött s a míg megalapításakor szerény kezdetként két hangjegymetszővel dolgozott, ma a művezetőn kívül 18 szakembert foglalkoztat, a kik egy szép világos teremben vannak elhelyezve és nemcsak a főváros és a nagy vidék hangjegyszükségletét szállítja nagy részben, de még külföldi megrendelése is vannak.

A hangjegymetszéssel kapcsolatos a

Könyomda,

a mely osztályt eredetileg a hangjegymetszés kiegészítő részeként és csak ennek szükségletére állították föl, de idők folytán annyira fejlődött, hogy jelenleg bármely régi nagy litográfiai intézettel megállja a versenyt bármi irányban. Így a szebbnél-szebb színes hangjegyczimeken kívül hatalmas dolgokat produkál illusztrált falragaszokban, értékpapírok, czimkék és merkantil-munkákban. Berendezése kiterjed mindarra, a mi egy modern könyomdához szükségeltetik; egy óriási felületű, és még két, szintén nagy gyorsajtóval rendelkezik, ezek közül egy alumíniumlemezről való nyomásra van berendezve. Ezeken kívül van három kézi sajtó (leginkább átnyomásokhoz), egy réznyomó sajtó (a hangjegylemezek átnyomásához), köcsiszoló és festékörlő gépek, vonalozó gép, vonalmetsző gép, mely utóbbi gyémánttal metszi a kövön a vonalakat és egy dombornyomású gép. Az összes gépeket egy Ganz-féle elektromotor hajtja. A könyomdában a művezetőn kívül 3 kőíró és rajzoló, 4 átnyomó, 2 gépmester, 2 köcsiszoló, 5 segéd munkás, 8 segéd munkásnő és 3 tanoncz foglalkozik. A litográfiai kőraktár néhány ezer követ számlál, mely magában véve egész vagyont képez.

Szándékosan hagytuk utoljára leírásunkban az

Ország-Világ

szellemi és technikai műhelyeit, mint a melyeket – kiválóan kell hogy érdekelvén t. olvasóinkat – külön helyen óhajtottunk fölemlíteni. Az *Ország-Világ szerkesztősége* két helyiségből áll; ezek egyike látható képeink legelsején; itt végzi kettős és sok felelősséggel járó munkáját az egyik szerkesztő, *dr. Falk Zsigmond*, ki egyúttal igazgatója lévén a Pesti könyvnyomda-résztvénytársaságnak, ugyancsak ki kell vennie részét a munkából ez irányban is, és sokszor csodálni való, hogy tud egyszerre nyomdaigazgató, meg egy nagy belletrisztikus lap szerkesztője is lenni, a mikor is egyidőben tárgyal munkatársakkal, üzletfelekkel, meg technikai alkalmazottjaival. Minden izgatott munkálkodás közben is ráér azonban az Ország-Világ tulajdonképeni helyiségében ugyancsak elvégezni sokágazatú teendőit és ellenőrizni a lapvállalat adminisztrációs részét. Az Ország-Világ ezen helyisége a hold-utcai főbejáratától balra fekszik s képzelhetőleg igen frekvenciált helyiség, a hol naponként száznál is több ember fordul meg: munkatársak, emelkedni akaró kezdő poéták és írók, előfizetők, hirdető, rajzoló, fényképészek, fametszők, horganyedzők stb. stb. képében. Itt beszélnek meg a szerkesztők: *dr. Váradi Antal* és *dr. Falk Zsigmond* egy-egy új számnak tervezetét, állapítják meg az események írásos meg képes mikénti regisztrálását, intézik a lap adminisztratív igazgatását és végül menesztik útjára az *Ország-Világ szedőtermébe* a sokszor hatalmasan megfésült, de épp ezért szedésre teljesen kész kéziratokat, a hol a főszerző útján jutnak a fürge szedő-sereg kezei közé; legszorgalmasabbak e helyiségben a szerda reggeltől péntek délig tartó műveletek, a mikor lázas gyorsasággal kell az újabb és legújabb eseményeket szedésbe, képbe önteni; és hányszor megtörténik, hogy a már-már gépbe kerülő szedésformákat fenekestül föl kell forgatni, mert valami szenzáció történt, a minek közlése nem várhat a következő hétig. Ilyenkor természetesen az éjjelt is nappallá kell tenni, hogy a lap mindennek dacára is pontosan jelenjen meg, mert a mélyen tisztelt előfizető közönség bizonyos órára várja már kedvenc lapját s mindenkinek inkább szabad türelmét próbára tenni, mint az előfizetőét, a mint hogy ezt joga is van megkövetelni.

Mikor aztán péntek délből az utolsó szedésforma is gépbe kerül: szerkesztők, metteur, korrektor nagyot lélekzenek; de erre sincs sok idejük, mert újra kezdődik a gond a következő szám minél kifogástalanabb összeállítása körül.

A nyomás utáni teendők az adminisztrációt illetik; itt sürgölődik a gyorskezü leánysereg, hogy az ezernyi lappéldányra minden előfizetőnek rákerüljön a czimzalagja és pontos időre kézbesítve is legyen. Az est már éjszakába megy át, midőn az utolsó kocsi is kigördül és viszi a legújabb keletű Ország-Világot a vasúti pályaházakhoz, hogy innét a szélrózsa minden irányába röptessék a különféle vonatok.

Ime rövid vázlatban hazánknak egy virágzó, hatalmas ipartelepe, mely kulturális missziót is teljesít, a mennyiben 35 évi fennállása óta sokszor áldozott és áldoz most is ezreket meg ezreket, hogy irodalmi, tudományos munkák kiadását elősegítse, törekvő kezdő íróknak módot nyújtson a fejlődésre; és önköltségen, sokszor veszteséggel adjon ki oly hasznos munkákat, melyeknek terjesztésére más cég alig vállalkoznék.

A mint alapításánál magasabb állami, nemzeti és iparfejlesztési célzatok lebegtek a nemes alapítók szemei előtt, úgy fejlődött, vert gyökeret erős, céltudatos kezek vezetésével és lett azzá, a mi ma is: hazánk egyik legegészségesebb alapon álló és egyik legnagyobb nyomdai iparvállalata.

AZ E FÜZETBEN LÁTHATÓ ILLUSZTRÁCIÓK FÉNYKÉPÉSZETI FÖLVÉTELE
MAGYAR IMRE FŐVÁROSI FÉNYKÉPÉSZ MUNKÁJA.

A FÉNYKÉPFÖLVÉTEL UTÁNI AUTOTIPIÁKAT FREUND JÓNÁS, HERBST SAMU,
KLÖSZ GYÖRGY, KOBLINGER GYULA, KURZ LIPÓT ÉS TÁRSA, ORMOS
GUSZTÁV UTÓDA, UNION, WEINWURM ANTAL, WOTTITZ MANFRÉD, WOTTITZ
VILMOS FOTOCZINKOGRÁFIAI MŰINTÉZETEI KÉSZITETTÉK.

A BETÜK AZ ELSŐ MAGYAR BETÜÖNTÖDE-RÉSZVÉNYTÁRSASÁG ÉS SCHELTER
ÉS GIESECKE LIPCSEI BETÜÖNTÖDE, RÉZLÉNIA- ÉS NYOMDAI GÉPGYÁR
ÚJDONSÁGAI.

A FESTÉK KURZWEIL JÁNOS ÉS MÜLLER TESTVÉREK HAZAI FESTÉKGYÁRI
CZÉGEKTŐL VALÓ.

A PAPIROS A PÉTERFALVI PAPIRGYÁR TERMÉKE.

A KÖNYVKÖTŐ-MUNKA AZ INTÉZETI KÖNYVKÖTÉSZETET, RÉSZBEN PEDIG
GOTTERMAYER NÁNDOR KÖNYVKÖTÉSZETÉT DICSÉRI.